

Türkiye’de Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumunu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar ve Uygulamalar

Işık Tüzün

Işık Tüzün, Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 2004 yılında mezun oldu. Tüzün, yüksek lisansını Rotterdam Erasmus Üniversitesi bünyesinde Lahey'de faaliyet gösteren International Institute of Social Studies'de Alternatif Kalkınma Politikaları (ana dal) ve Yoksulluk Çalışmaları (yan dal) alanlarında tamamladı. Bir süre Tarih Vakfı'nda araştırmacı olarak çalıştıktan sonra Haziran 2007'de Eğitim Reformu Girişimi'ne (ERG) katıldı. Tüzün, ERG'de Savunu ve Eğitim Programları Koordinatörü, Direktör Vekili ve son olarak Eğitim Gözlemevi Direktörü olarak görev yaptı. 2015 yılında Network of Education Policy Centers yönetim kurulunda ve 2015-2017 arasında, Demokratik Yurttaşlık ve İnsan Hakları Şartı'nın üye ülkelerde nasıl uygulandığını değerlendiren çalışmalara yön vermek için Avrupa Konseyi'nin bir araya getirdiği uzmanlar grubunda yer aldı. Ocak 2017'den beri bağımsız danışman olarak çalışan Tüzün, Ashoka Vakfı tarafından yürütülen Farkyaratan Sınıflar Projesi'nde de kısmi zamanlı görev yapıyor. Eğitimde insan hakları alanında çeşitli projelerin danışma kurullarında da yer almış olan Tüzün'ün başlıca çalışma alanları arasında eğitim hakkı ve çocuk hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitimde din ve inanç özgürlüğü, izleme ve değerlendirme bulunuyor.

Türkiye'de Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumu Destekleyen Yaklaşımlar, Politikalar ve Uygulamalar

TÜRKİYE'DE MÜLTECİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKKINI VE KARŞILIKLI UYUMU DESTEKLEYEN YAKLAŞIMLAR, POLİTİKALAR

© European Liberal Forum 2017

Published by the European Liberal Forum asbl with the support of Friedrich Naumann Foundation for Freedom. Co-funded by the European Parliament. Neither the European Parliament nor the European Liberal Forum asbl are responsible for the content of this publication, or for any use that may be made of it. The views expressed herein are those of the author(s) alone. These views do not necessarily reflect those of the European Parliament and/or the European Liberal Forum asbl.

Bu rapor Friedrich Naumann Vakfı'nın desteği ile Avrupa Liberal Forumu tarafından yayınlanmıştır. Eş-finansmanı Avrupa Parlamentosu tarafından sağlanmıştır. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Liberal Forumu, bu yayının içeriğinden ve kullanımından hiçbir şekilde sorumlu değildir. Burada paylaşılan görüşler yazarların kendilerine ait olup, bu görüşler Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Liberal Forumu'nun görüşlerini yansıtmaz.

İÇİNDEKİLER

SUMMARY.....	6
SUNUŞ.....	8
1. ARKA PLAN: SAYISAL VERİLER, BAŞLICA SORUN ALANLARI VE PICTES.....	9
Temel Eğitimde Mülteci Çocuklarla İlgili Sayısal Veriler.....	9
Mülteci Çocukların Eğitimiyle İlgili Başlıca Sorun Alanları.....	11
Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICTES).....	12
2. YAKLAŞIM İLKELERİ, POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ.....	14
KAYNAKÇA.....	29
EK: Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumu Destekleyen Eğitim Politikaları ve Uygulamaları Çalıştayı Katılımcı Listesi.....	30

SUMMARY

The report is primarily based on the workshop on “Education Policies & Practices that Promote Integration and Refugee Children’s Right to Education” held by European Liberal Forum in Istanbul with the support of Friedrich Naumann Foundation for Freedom. The participants included academics working on migration and education; representatives of local, national and international NGOs working with refugees; municipality officials; public school teachers who have refugee children in their classrooms; and Ministry of National Education staff who work for the Project for Promoting Integration of Syrian Children to the Turkish Education System (PICTES) in Istanbul.

The first chapter of the report provides background information by 1) presenting recent data on Syrian children’s access to education, 2) summarizing main problems faced by refugee children, and 3) by briefly introducing PICTES, which is currently the largest public initiative focusing on the education of Syrian children. The second chapter, titled Guiding Principles & Recommendations for Policy and Practice, puts forward a series of principles that should guide the education services and activities in this field. Under each sub-section (listed below) the report presents key issues, guiding principles and recommendations formulated in the workshop.

- In order to improve the education system and outcomes, measures need to be taken also in other policy fields such as migration, employment, social protection, etc.
- There is a substantial need for data collection, research, monitoring & evaluation and impact studies. Moreover, the Ministry of National Education and other public institutions should be more open to sharing information and data with the other stakeholders.
- In addition to capacity building efforts, communication, coordination and collaboration among different actors need to be improved. Moreover, the participation of civil society (including NGOs established by Syrians) should be welcome.
- Combatting discrimination, racism and xenophobia will be crucial for integration.
- Refugees are not a homogeneous group and should not be treated as such. Diversity in the backgrounds and the needs of refugee children should be taken into account.
- Turkey should learn from its past experiences and design inclusive education policies for all children.
- Multilingual and multicultural education practices and materials would have a positive influence on both individual and social levels.
- There is a need for promoting children’s participation rights in and through education for all children, including refugee children.
- Family and community participation in decision-making processes concerning education is critical for integration. Towards this end, instruction of Turkish language and the use of other languages should be promoted more systematically.

- Schooling rates of the refugee children have been on the rise; however a significant group of children is still excluded from the education system. Furthermore, absenteeism, drop-outs, transition to further levels of education should also be monitored.
- More children should be able to access conditional cash transfers (based on the condition of regular school attendance) and the program's impact should be evaluated.
- Professional development of both Turkish and Syrian teachers should be a policy priority. The question of how Syrian teachers could be integrated into the mainstream education system should be addressed.

SUNUŞ

Bu rapor, 14-15 Ekim 2017 tarihlerinde İstanbul'da Avrupa Liberal Forumu (ELF) tarafından, Friedrich Naumann Vakfı'nın desteğiyle düzenlenen Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyum Destekleyen Eğitim Politikaları ve Uygulamaları Çalıştay'ında yapılan tartışmaları ve geliştirilen önerileri temel alarak hazırlanmıştır. Çalıştayın ve bu raporun amacı, mülteci çocukların eğitim hakkının tüm boyutlarıyla yaşama geçmesi ve bir arada yaşam ile barış kültürünü destekleyen eğitim hizmetleri için Türkiye eğitim sisteminin geliştirilmesine yönelik önerilerin hazırlanması ve yaygınlaştırılmasıdır.

Çalıştayın öncelikli konusu örgün eğitim sisteminin iyileştirilmesi olmakla birlikte, diğer politika alanlarının eğitim alanına etkisi ve sivil toplum örgütlerinin (STÖ), yerel yönetimlerin ve ilgili diğer aktörlerin faaliyetleri de dikkate alınmıştır. Çalıştaya, göç ve eğitim alanında çalışan akademisyenler; bu alanda aktif yerel, ulusal ve uluslararası STÖ'lerin temsilcileri; sınıflarında mülteci öğrencileri olan öğretmenler; mültecilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerdeki yerel yönetimlerden temsilciler ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) yürüttüğü Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'nde (PICTES) görev yapan uzmanlar katılmıştır.

Raporun ilk bölümünde arka plan bilgisi olarak Suriyeli çocukların eğitimine ilişkin çeşitli sayısal veriler, başlıca sorun alanları ve PICTES kapsamında yürütülen çalışmalar özet olarak sunulacaktır. İkinci bölümdeyse, çalıştayda geliştirilen öneriler genel yaklaşım ilkeleri ve mevcut durumla ilişkili bir biçimde aktarılacaktır. Kimi konularda daha ayrıntılı öneriler sunulurken, kimi konular genel yaklaşım ilkeleri temelinde ele alınmıştır. Raporun kapsamı, büyük ölçüde çalıştayda ele alınan konularla sınırlıdır. Öte yandan, katılımcılar tarafından çalıştayda yeterince ele alınmadığı düşünülen bazı konularla ilgili ek bilgilere, önerilere ve kaynaklara da yer verilmiştir.

Raporda "mülteci" kavramı kullanılırken belirli bir hukuki statüye atıfta bulunulmamış; kavram, şartlı mültecileri/sığınmacıları ve geçici koruma kapsamındaki kişileri de içeren bir biçimde kullanılmıştır. Bununla birlikte, "geçici koruma" statüsüne atıfta bulunurken ilgili kanun ve yönetmelikle uyum gözetilmiştir. Bu noktada, Türkiye'de başta Afganistan, Irak ve İran uyruklular olmak üzere başka mülteci gruplar olduğunu ve bu grupların geçici koruma kapsamında olmadığını belirtmekte yarar vardır. Çalıştay ve rapor ağırlıklı olarak Suriyeli çocuklara odaklansa da atılacak adımların diğer mülteci çocukların haklarını, deneyimlerini ve gereksinimlerini kapsayacak nitelikte olması öneriliyor.

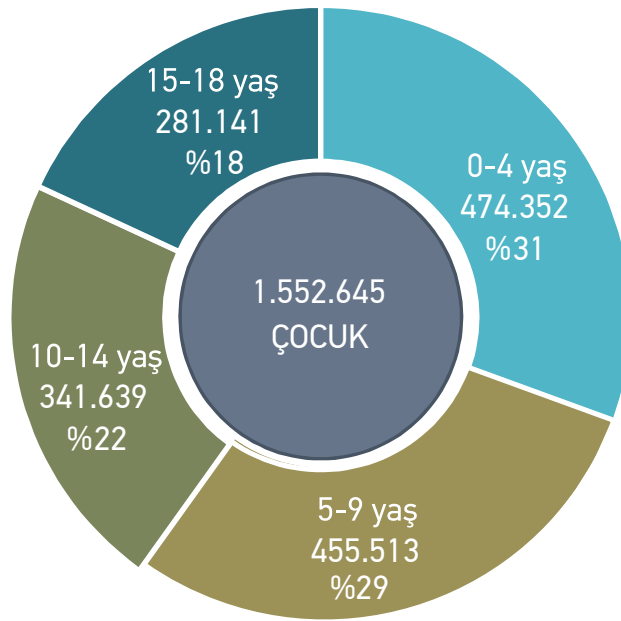
Son olarak, çalıştaya katılarak deneyimlerini ve görüşlerini paylaşan tüm uzmanlara teşekkür ederiz. Bu rapor, istisnasız her katılımcının diyaloga açık yaklaşımı ve değerli paylaşımları olmadan hazırlanamazdı. Bu vesileyle, raporun içeriğinden yazarın sorumlu olduğunu, katılımcıların raporda yer alan görüşlerden ve eksikliklerden ya da varsa hatalardan sorumlu tutulamayacağını paylaşmak isteriz.

1. ARKA PLAN: SAYISAL VERİLER, BAŞLICA SORUN ALANLARI VE PICTES

Temel Eğitimde Mülteci Çocuklarla ilgili Sayısal Veriler

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, 9 Kasım 2017 itibarıyla Türkiye'de geçici koruma statüsüne sahip 3.303.113 Suriyeli yaşıyor. Suriyeli mültecilerin %93'ü geçici barınma merkezleri (kamplar) dışında yaşıyor. Sayı ve/veya il nüfusu içindeki oran olarak Suriyelilerin en yoğun olarak yaşadığı iller arasında İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep ve Kilis yer alıyor. Geçici koruma kapsamındaki bu grubun içinde çocukların sayısı ise 739.606'sı kız ve 813.039'u oğlan olmak üzere 1.552.645.¹ Diğer yaş gruplarında kız çocukların oranı %48 iken, kız çocuklar 15-18 yaş arasındaki çocukların %45'ini oluşturuyor.

Grafik 1: Türkiye'deki Suriyeli Çocuk Nüfusu ve Yaş Gruplarına Göre Dağılımı, Kasım 2017

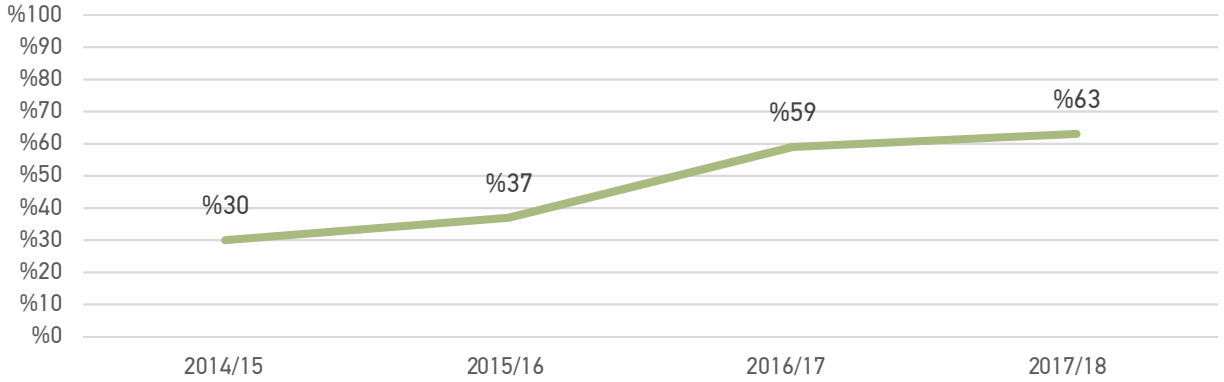
Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2017) kaynağındaki 9.11.2017 tarihli verilerle oluşturuldu. Veriler biyometrik verileri alınarak kaydı yapılmış Suriyelileri kapsıyor.

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde faaliyet gösteren Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı'nın YÖBİS (Yabancı Öğrenci Bilgi İşletim Sistemi) ve e-Okul ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerini kullanarak paylaştığı okullulaşma oranları, belirgin bir iyileşmeye işaret ediyor. Ancak, eğitim çağındaki yaklaşık 400 bin Suriyeli çocuğun örgün eğitim sisteminin tamamen dışında olduğu görülüyor. Okullulaşma oranları, illere göre de belirgin biçimde farklılaşıyor. Örneğin, Hatay, Şanlıurfa, Kilis ve İstanbul'da oranlar %40-%50 arasıdayken, Ankara, Diyarbakır ve Mardin'de oranlar %20-%30 arasında seyrediyor.²

1. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2017.

2. Taştan ve Çelik, 2017.

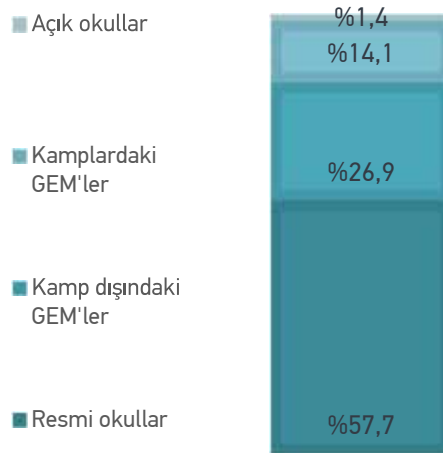
Grafik 2: Okullulaşma Oranları, 2014/15-2017/18

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı (2017) kaynağındaki 13.11.2017 tarihli verilerle oluşturuldu. Notlar: (1) 2017/18 öğrenci sayısına açık okullarda kayıtlı olan 8.598 öğrenci de dahildir. (2) Okullulaşma oranı hesaplanırken kullanılan öğrenci sayısı Iraklı öğrencileri de içeriyor. Ancak, çağ nüfusu verilerinin bu grubu kapsayıp kapsamadığı belirsizdir.

Suriyeli öğrencilerin kayıtlı oldukları okul türlerine göre dağılımı ise, MEB'in Suriyeli öğrencileri resmi okullara yönlendirme politikasıyla uyumlu bir biçimde, önceki senelerden farklı olarak ağırlığın geçici eğitim merkezlerinden (GEM) resmi okullara kaydığını gösteriyor. Halihazırda 14.742 resmi okul ve 338 GEM Suriyeli öğrencilere hizmet veriyor.

Grafik 3: Öğrencilerin Kayıtlı Oldukları Okul Türlerine Göre Dağılımı, Kasım 2017

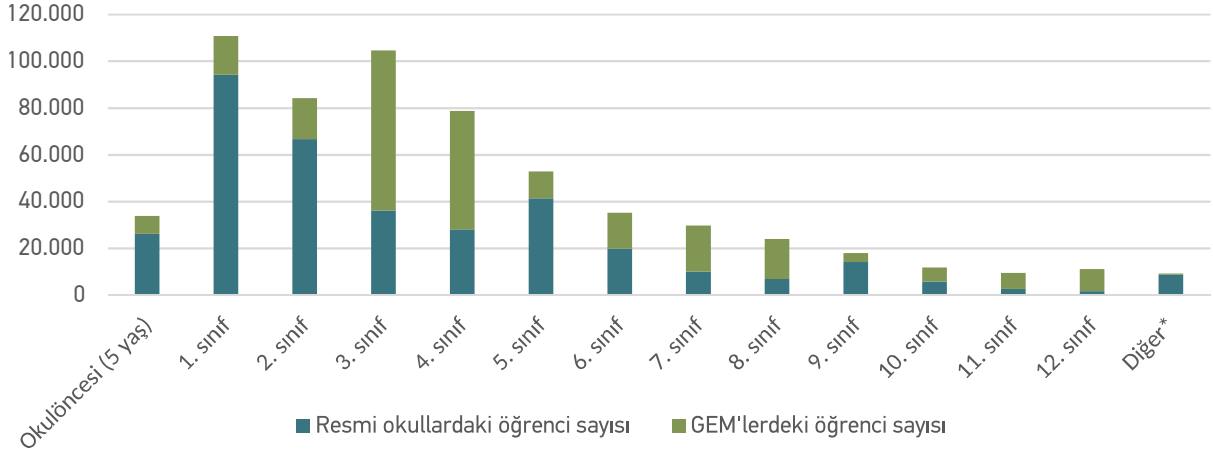

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı (2017) kaynağındaki 13.11.2017 tarihli verilerle oluşturuldu. Not: Resmi okullarda kayıtlı olan 353.621 çocuğun 35.899'u Iraklı öğrencilerdir. GEM'lere ise sadece Suriyeli öğrenciler devam ediyor.

Farklı eğitim kademelerindeki öğrenci sayıları ve okullulaşma oranları, özellikle okulöncesi eğitim ve ortaöğretim (lise) çağındaki Suriyeli öğrencilerin eğitime erişimde sorun yaşadığını

ortaya koyuyor. MEB verilerine göre, 5 yaşındaki çocukların sadece %36'sı okulöncesi eğitimden yararlanabiliyor ve lise çağındaki çocukların sadece %23'ü bir ortaöğretim kurumuna kayıtlı.³

Grafik 4: Sınıf Düzeylerine Göre Okul Türü Ayrımında Öğrenci Sayıları, Kasım 2017

Kaynak: MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı (2017) kaynağındaki 13.11.2017 tarihli verilerle oluşturuldu. Not: "Diğer" kategorisi, lise hazırlık sınıflarında öğrenim gören 45 öğrenciye ek olarak GEM'lerdeki destekleme ve yetiştirme sınıflarındaki -sırasıyla 497 ve 86- öğrenci sayısını ve açık okullara kayıtlı 8.598 öğrenciyi kapsıyor.

Türkiye'de, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) uluslararası koruma başvurusu kapsamında kaydını aldığı 330 bini aşkın Afgan, Iraklı, İranlı, Somalili ve diğer ülkelerden gelmiş mülteci yaşıyor. Geçici koruma statüsüne sahip göçmenlerle ilgili kamuya paylaşılan çağ nüfusu, yaş gruplarına göre dağılım, öğrenci sayıları ve okullulaşma oranları gibi bilgiler, Suriyeli olmayan mülteciler bakımından önemli bir eksiklik olmaya devam ediyor.⁴

Mülteci Çocukların Eğitimiyle İlgili Başlıca Sorun Alanları

Çalıştayda eğitim alanıyla ilgili yeni bir sorun analizi yapılmamış, farklı kaynaklar incelenerek oluşturulan aşağıdaki çerçeve gözden geçirilerek ifade edilen başlıkların başlıca sorun alanlarına denk düştüğü kabul görmüştür.

3. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı, 2017.

4. Geçici koruma kapsamına alınmayan ve sadece yerleştirildikleri uydu kentlerde okullara "misafir öğrenci" olarak devam edebilen Afgan ve İranlı çocukların eğitime erişimine ilişkin bir değerlendirme için bkz. <https://www.hrw.org/news/2017/05/31/turkey-education-barriers-asylum-seekers>

Şekil 1: Mülteci Çocukların Eğitimiyle İlgili Sorunların Gözlemlendiği Başlıca Alanlar⁵

ERİŞİM	NİTELİK	KAPSAYICILIK
Yasal statü ve okula kayıt prosedürleri	Sosyal ve duygusal iyi olma halini destekleyen eğitim süreçleri ve ortamları	İlgili ve çoğulcu eğitim içerikleri ve yöntemleri
Derslik ve seviye tespiti işlemleri, telafi olanakları	Psikososyal destek olanakları	Eğitim dili/dilleri
Okulların ve sınıfların fiziksel kapasitesi	Akademik destek olanakları	Risk altındaki ve özel gereksinimli gruplar için özel önlemler
Okula güvenli ve ücretsiz erişim	Dil öğrenimi için olanaklar	Ayrımcı tutumlar, dışlanma ve akran zorbalığı
Ayrımcı uygulamalar	Eğitim materyallerinin niteliği	Aile ve topluluk katılımı
Yoksulluk; çocuk yaşta/zorla evlendirme ile çocuk işçiliği başta olmak üzere bağlantılı hak ihlalleri	Öğretmen politikaları (yaşam koşulları, istihdam, yeterlikler vb.)	Çocuk katılımı

Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi (PICLES)

Mülteçilere sunulan eğitim hizmetleriyle ilgili en güncel ve kapsamlı çalışma olan proje, Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) kapsamında, Avrupa Birliği'nin MEB'e sağladığı 300 milyon avroluk doğrudan hibe ile yürütülüyor.⁶ MEB tarafından mülteci çocukların eğitimiyle ilgili sürdürülen güncel çalışmaların çoğunluğu, Ekim 2016'da başlayan ve iki yıl sürmesi planlanan PICLES kapsamında yapılıyor.

5. Bu çerçeve oluşturulurken yararlanılan başlıca kaynaklar şunlardır: Açık Toplum Vakfı (2016), Eğitim Reformu Girişimi (2017a) ve Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi İzleme ve Denetleme Birimi (2017).

6. FRIT'e ilişkin daha fazla bilgi için bkz. <http://echo.info.tr/haberler> ve https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/frit_factsheet.pdf.

Şekil 2: PICTES Faaliyetleri

Kaynak: Proje faaliyetlerine ilişkin bilgiler <https://pictes.meb.gov.tr/izleme> adresindeki bilgilerden derlendi.

2. YAKLAŞIM İLKELERİ, POLİTİKA VE UYGULAMA ÖNERİLERİ

Raporun bu bölümünde sunulan olan önerilerin önemli bir bölümü, aşağıda özeti sunulan ilkeler ve saptamalar ışığında, beş ana başlıkta yapılan grup çalışmalarında geliştirildi.

Şekil 3: Grup Çalışması Başlıkları ve Yönlendirici Sorular

Başlıklar	Yönlendirici Sorular
Erişim ve fiziksel altyapı	→ Bu konuda mevcut politikalar ve uygulamalardan hangilerinin sürdürülmesini/ yaygınlaştırılmasını önerirsiniz?
Öğretmenler ve diğer eğitim çalışanları	→ Bu konuda ne tür yeni politikalar ve uygulamalara ihtiyaç var? → Bu konuda Türkiye'den ve dünyadan hangi çalışmalar örnek alınabilir/yaygınlaştırılabilir?
Topluluk, aile ve çocuk katılımı	→ Hedeflenen değişim, eğitim alanından başka alanlarda politikaların ve uygulamaların değişmesini gerektiriyor mu?
Eğitimin içeriği ve yöntemi ile sosyal ve duygusal açılardan destekleyici öğrenme ortamları	→ Bu konuda yönetim, koordinasyon, finansman vb. boyutlarda ne tür adımlara ihtiyaç var?
Yaygın eğitim olanakları ile STÖ'lerin ve belediyelerin ilgili faaliyetleri	→ Konuya ilişkin veri, bilgi ve araştırma ihtiyacı var mı?

- Göç, istihdam, sosyal koruma vb. diğer politika alanlarında gerekli düzenlemeler yapılmadığı takdirde, sadece eğitim alanında yapılacak düzenlemelerin etkisi sınırlı kalacaktır.
- Daha kapsamlı veri toplama ve araştırma çalışmaları ile izleme ve değerlendirme çalışmalarına yönelik talep oldukça yaygın ve güçlüdür. Toplanan verilere ve erişilen bulgulara ilgili tüm kesimlerin erişebilmesi, hem mevcut durumu daha iyi anlamak hem de gelecek çalışmaları daha iyi kurgulamak için temel bir ihtiyaçtır.
- Mevcut durum farklı kapasitelere ve yaklaşımlara sahip çok sayıda uluslararası, ulusal ve yerel aktörün bir arada çalışmasını gerektiriyor. Bu çerçevede, koordinasyonun iyileştirilmesi, bilgi paylaşımının ve şeffaflığın güçlendirilmesi, başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı çalışanları için olmak üzere kapasitenin geliştirilmesi ve toplumsal katılım öncelikli ihtiyaçlar arasında yer alıyor.
- Karşılıklı uyum yaklaşımının, mültecilere yönelik ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele ve kapsayıcı uygulamalar aracılığıyla desteklenmesine ihtiyaç vardır.
- Eğitimle ilgili politika ve uygulama geliştirme süreçlerinde, genel olarak mültecilerin ve özel olarak mülteci çocukların özelliklerinin, koşullarının ve ihtiyaçlarının çeşitlilik

gösterdiği göz önünde bulundurulmalıdır.

- Mülteci çocukların eğitim hakkının tüm boyutlarıyla gerçekleşmesi için, Türkiye eğitim sisteminin mevcut sınırlılıklarını bütüncül bir biçimde ele almak, geçmiş deneyimlerden öğrenmek ve tüm çocuklar bakımından kapsayıcılığı ilke edinmiş politikalar tasarlamak önemlidir.
- Çokdilli ve kültürler arası diyalogu destekleyen eğitim uygulamaları hem çocukların bireysel gelişimine hem de bir arada barış içinde yaşamaya katkı sunacaktır.
- Temel bir hak olan katılım hakkının eğitim süreçlerinde ve mülteci çocuklar da dahil tüm çocukları kapsayacak biçimde yaşama geçmesi için hem politika hem uygulama düzeyinde ek çabaya gereksinim vardır.
- Ailelerin ve toplulukların eğitimle ilgili kararlara ve süreçlere anlamlı biçimlerde katılımlarını sağlayacak politikalara ve uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, Türkçenin öğrenilmesi hem de özellikle bilgilendirme ve iletişimi güçlendirme ihtiyacı hissedilen alanlarda mültecilerin ana dillerinin daha yaygın biçimde kullanılması, diğer alanlarda olduğu gibi eğitimde de merkezi bir konudur.
- Okula kayıt oranlarındaki hızlı artışa rağmen, mülteci çocukların eğitim sistemine dahil olmalarının önündeki çeşitli güçlükler devam ediyor. Ayrıca, eğitime erişimi okullulaşma oranlarından daha geniş bir çerçevede değerlendirmek gerekiyor.
- Mevcut programın etkisi değerlendirilerek, şartlı eğitim yardımlarının çeşitlendirilerek sürdürülmesi ve yaygınlaştırılması eğitime erişimin ve devamın desteklenmesi için önemlidir.
- Anadili Türkçe olmayan ve birçoğu travma deneyimlerine sahip olan mülteci çocuklarla çalışma konusunda resmi okullardaki öğretmenlerin donanımlı olmaması ve yeterince desteklenmemesi, nitelikli ve kapsayıcı eğitimin önündeki başlıca engeller arasındadır. Ek olarak, Suriyeli eğitimcilerin mesleki gelişim ve istihdam olanaklarının artırılmasına, GEM'lerin kapatılması planıyla birlikte karşılaştıkları belirsizliğin giderilmesine, kısa ve uzun vadede eğitim sistemine katkı sunabilecekleri ortamın yaratılmasına ihtiyaç vardır.

Göç, istihdam, sosyal koruma vb. diğer politika alanlarında gerekli düzenlemeler yapılmadığı takdirde, sadece eğitim alanında yapılacak düzenlemelerin etkisi sınırlı kalacaktır.

Bu çerçevede ilk akla gelen örneklerden biri yoksulluğun ve paralel olarak çocuk işçiliğinin yaygınlığıdır.⁷ Eğitime erişim çocuk işçiliğinden bağımsız ele alınamayacağı gibi çocuk işçiliği de genel olarak bir çocuk politikasının eksikliğinden ve geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin önemli bir bölümünün nitelikli istihdama erişememesinden bağımsız ele alınamaz. Benzer biçimde, henüz bütüncül ve hak temelli bir göç uyum politikasının oluşturulamamış olması ve “geçici koruma” rejiminin uzun vadede nasıl bir

7. Bu konuda daha fazla bilgi için bkz. http://www.hayatadestek.org/yayinlarimiz/Turkiyede_Cocuk_Isciligi_Sorunu_2016.pdf ve http://hayatadestek.org/yayinlarimiz/2016_istanbul_rapor.pdf

sisteme dönüşeceği belirsizliğini koruması, diğer birçok alanla birlikte eğitim hakkına ilişkin durumu da etkiliyor. Örneğin, örgün eğitime ilişkin dil politikaları ve bu çerçevede uygulanacak modeller göç uyum politikasından bağımsız düşünülemez ve birlikte geliştirilmesi gereken konulardır. Dolayısıyla, hem eğitim alanındaki çalışmaları bu gözle değerlendirmenin ve diğer alanlarda nasıl tamamlayıcı çalışmalar yapılması gerektiğini saptamanın hem de çocuğu çevresiyle birlikte destekleyen modeller tasarlanmasının önemi ortaya çıkıyor.

Daha kapsamlı veri toplama ve araştırma çalışmaları ile izleme ve değerlendirme çalışmalarına yönelik talep oldukça yaygın ve güçlüdür. Toplanan verilere ve erişilen bulgulara ilgili tüm kesimlerin erişebilmesi, hem mevcut durumu daha iyi anlamak hem de gelecek çalışmaları daha iyi kurgulamak için temel bir ihtiyaçtır.

Genel olarak mültecilere ve özel olarak mülteci çocuklara ilişkin toplanan ve kamuoyuyla paylaşılan idari veriler oldukça sınırlıdır. Ayrıca, birçok konuda araştırma ihtiyacı söz konusudur. Veri toplama ve araştırmayla ilgili mevcut kısıtlamaların azaltılması ve bu alanda işbirliğini teşvik edecek ve yerel yönetimleri yetkilendirecek ve güçlendirecek adımların atılması bu sınırlılıkların aşılmasına katkıda bulunabilir. Bu raporun konusu çerçevesinde özellikle öne çıkan veri ihtiyaçları ve araştırma konuları şöyledir:

- Eğitime erişimle ilgili sadece okullulaşma oranlarının değil, başta devam/devamsızlık, tamamlama ve ileri kademeye geçiş olmak üzere erişimin farklı boyutlarına ilişkin verilerin de toplanması ve paylaşılması
- Eğitime erişimle ve eğitim hakkının diğer boyutlarıyla ilgili toplanan verilerin yerleşim yeri, cinsiyet, anadili, özel gereksinim durumu, yararlandıkları sosyal yardımlar vb. özelliklere göre ayrıştırılmış, dolayısıyla en dezavantajlı kesimleri görünür kılabilecek biçimde toplanması ve paylaşılması
- Hem MEB ve UNICEF gibi kuruluşların hem de STÖ'lerin öğretmenlere ve diğer eğitim çalışanlarına yönelik ihtiyaç analizlerinin (örneğin, 2017 yaz döneminde PICTES kapsamında yapılan Okulunda Suriyeli Öğrenci Bulunan Öğretmenlerin Eğitim İhtiyacının Belirlenmesi Anketi) ve eğitim çalışmalarının (örneğin, Ağustos-Eylül 2016 döneminde MEB ve UNICEF işbirliğiyle Suriyeli eğitimcilere yönelik düzenlenen eğitici eğitimleri ve takip eden eğitimler) ölçme ve değerlendirme sonuçlarının paylaşılması
- Hem mülteci öğrencisi olan resmi okullarda hem de GEM'lerde görev yapan eğitimcilerin deneyimlerinin, yaklaşımlarının, karşılaştıkları sorunların ve ihtiyaçlarının, bu sorunları aşmak için geliştirdikleri stratejilerin ve iyi örneklerin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak, nitel ayağı da olan araştırmaların yapılması
- YİMER'e (Yabancılar İletişim Merkezi – ALO 157) eğitim ve ilgili konularda gelen soruların ve taleplerin raporlaştırılması

Ek olarak, birçok yeni uygulamaya ev sahipliği eden PICTES'in izleme ve değerlendirme raporlarının kamuoyuyla paylaşılması ve geniş bir paydaş grubuyla değerlendirilmesi, sadece hesapverebilirlik açısından değil, alanda çalışanların mevcut deneyimlerden öğrenerek çalışmalarını iyileştirebilmeleri için de çok önemlidir. İstisnaları olmakla birlikte, MEB tarafından yürütülen büyük ölçekli projelerin izleme ve değerlendirme raporlarının kamuoyuyla paylaşılması sık rastlanan bir uygulama değildir. PICTES kapsamında hazırlanan raporlar ilgili kesimlerle paylaşıldığı ve birlikte değerlendirildiği takdirde önemli bir iyi örnek teşkil edecektir.

Mevcut durum farklı kapasitelere ve yaklaşımlara sahip çok sayıda uluslararası, ulusal ve yerel aktörün bir arada çalışmasını gerektiriyor. Bu çerçevede, koordinasyonun iyileştirilmesi, bilgi paylaşımının ve şeffaflığın güçlendirilmesi, başta Göç İdaresi Genel Müdürlüğü taşra teşkilatı çalışanları için olmak üzere kapasitenin geliştirilmesi ve toplumsal katılım öncelikli ihtiyaçlar arasında yer alıyor.

İletişim, koordinasyon ve işbirliğinin geliştirilmesine duyulan ihtiyaç, farklı birçok bağlama ilişkin dile getiriliyor. Örneğin, farklı kamu kurumlarının birbirleriyle ve STÖ'lerle olan ilişkilerinde, merkezi ve yerel düzeyler arasında, STÖ'lerin kendi aralarında, okulların çevrelerindeki topluluklar ve aileler ile ilişkilerinde, eğitim çalışanlarının arasında iletişimi, koordinasyonu ve işbirliğini güçlendirici adımlar atılması öneriliyor.⁸ Bu kapsamda çalıştayda dile getirilen öneriler arasında, STÖ'lerin de etkin katılımını sağlayacak "ilçe ve il göç platformları" oluşturulması ile MEB, UNICEF ve mülteci çocukların yararına çalışan STÖ'leri bir araya getiren toplantıların sürdürülmesi yer alıyor. Ayrıca, yerel yönetimlere ve STÖ'lere, deneyimlerini ve yürüttükleri çalışmaların etkilerini birbirleriyle paylaşmaları için yeni alanlar açmanın hem koordinasyon ve işbirliğini hem de kapasiteyi güçlendiren bir etkisi olacağı düşünülüyor.

2017 yılı başında çeşitli uluslararası STÖ'lerin çalışma izinlerinin iptal edilmesi ve STÖ'lerin sahadaki eğitim alanındaki faaliyetlerinin sınırlandırılması,⁹ mülteci çocukları güçlendirici eğitim çalışmaları yapan birçok kuruluş için ciddi bir kaygı ve belirsizlik kaynağı oldu. Son dönemde MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü ile yeni işbirliği protokollerinin imzalanması ve MEB'in sivil toplum ile temaslarında diyaloga ve işbirliğine verdiği önemin altını çizmesi bu olumsuzlukları bir ölçüde gidermiş olsa da, belirsizlik ve güvensizlik ortamının tamamen aşılması için atılmasında yarar olan adımlar vardır. Öncelikle, denetim faaliyetlerinin çocukların yararını, hak temelli yaklaşımın gereklerini ve iyi yönetim ilkelerini odağa alan standartlar aracılığıyla yapılmasına ihtiyaç vardır. Ek olarak, varsa standartların nasıl belirlendiğine, Suriyeli çocuklarla çalışmalarına izin verilen/verilmeyen kuruluşların nasıl bir değerlendirmeye tabi tutulduğuna ilişkin soru işaretleri mevcuttur. Örneğin, 2016 yılında

8. STÖ'ler arasında iletişim, koordinasyon ve işbirliğine ilişkin ayrıntılı değerlendirmeler sunan bir çalışma için bkz. Macreath ve Sağınç (2017).

9. 19.01.2017 tarihli İzinsiz Eğitim Öğretim Faaliyetleri konulu 15520822-10.06.02-E.788106 sayılı genelge için bkz. http://oogkm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_01/19173346_19012017izinsiz_eYitim_YYretim_faaliyetleri_Genelge.pdf

yaklaşık 70 kişinin katıldığı bireysel görüşmelere ve odak grup görüşmelerine dayanan Yurttaşlık Derneği araştırmasında, görüşülen STÖ'ler arasında "devletin sadece kendisiyle aynı ideolojide olanlarla işbirliği yaptığına" dair bir algı olduğu belirtiliyor.¹⁰ Dolayısıyla, 2017'de yapılan düzenlemelerin farklı paydaşlar tarafından nasıl algılandığını saptayarak, MEB, diğer karar alıcılar ve STÖ'lerin bu süreçte diyalogu ve şeffaflığı güçlendirecek yöntemler benimsemesi gereklidir. Bu tür bir yaklaşım, STÖ'leri meşru ve eşit ortaklar olarak görmeyi ve STÖ'lere çalışma alanları konusunda esneklik ve özerlik tanımayı da içeriyor.

STÖ'lerin mültecilerle ilişkilerinde de aşılması gereken bazı güçlüklerden bahsedilebilir. Yurttaşlık Derneği'nin Türkiye'de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler raporundaki saptamalardan biri bu açıdan özellikle kayda değer: "Suriyeliler genellikle kendi geleceklerinin öznesi olarak tanınmıyor. Suriyeliler 'ile' çalışmaktan ziyade, Suriyeliler 'için' çalışmak eğilimi ağır basıyor ve hayırseverlik ve yardım etme ideolojisi onlara öznenen çok kurban konumunu kabul ettiriyor. Bazı dernekler bu ideolojiyi reddetmeye çalışıyor ve bu da Suriyelilerle olan işbirliği düzeyini artırıyor."¹¹

Fon sağlayıcı kuruluşlara düşen roller de bulunuyor. Fon sağlayıcı kuruluşların yerel toplumsal dinamiklere ilişkin daha bilgili olması ve/veya daha deneyimli STÖ'lerin görüşlerine ve yönlendirmelerine daha açık olması bekleniyor. Aynı zamanda, topluluklar ve STÖ'ler arasında rekabeti değil işbirliğini teşvik eden yaklaşımların benimsenmesi öneriliyor.

Son olarak, özellikle mültecilerin yoğun olarak yaşadığı ilçelerde ve illerde, yerel yönetimlerin göçten en çok etkilenen aktörler arasında olduğunu ancak mültecilere hizmet verirken yetkilerinin ve kaynaklarının yetersiz kaldığını belirtmekte yarar var. Belediyelerin halihazırda hizmet verdikleri topluluklarla birlikte mültecilere yönelik çalışmalarını daha etkili kılabilmesi için, diğer kamu kurumlarının topladığı verilere erişim, personel eğitimleri ve mali kaynaklar aracılığıyla güçlendirilmesi gerekiyor.¹²

Karşılıklı uyum yaklaşımının, mültecilere yönelik ayrımcılık, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ile mücadele ve kapsayıcı uygulamalar aracılığıyla desteklenmesine ihtiyaç vardır.

10. A.g.e.

11. A.g.e., s. 60

12. İstanbul'daki belediyelerin Suriyeli mültecilerle ilgili deneyimlerine ve çalışmalarına ilişkin araştırmalar için bkz. <http://marmara.gov.tr/UserFiles/Attachments/2017/05/09/2a50f712-6413-489f-9deb-56dc52de7264.pdf> ve http://ipc.sabanciuniv.edu/wp-content/uploads/2017/01/Suriyeli-Topluluklarla-Etkile%C5%9Fim-Istanbuldaki-Yerel-Yonetimlerin-Rolu_Auveen-Woods-Nihal-Kayal%C4%B1.pdf.

İstanbul'daki iyi örnekler arasında öne çıkan Sultanbeyli Belediyesi'nin Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği aracılığıyla yürüttüğü çalışmalar için bkz. <http://multeciler.org.tr/faaliyetlerimiz/> ve https://www.youtube.com/watch?time_continue=145&v=UBB5cMW4rI0.

Sosyal uyumu da gözeten çeşitli hizmetleri, yenilikçi bir uygulama olan Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü aracılığıyla yürüten Gaziantep Belediyesi'nin çalışmaları için bkz. <http://uclg-mewa.org/uploads/file/39c9141e89b947ca82456f8b3ef3decb/Suriye-Raporu-TR.pdf>

“Entegrasyon” ve “uyum” kavramlarıyla ilgili farklı yaklaşımlar olmasına rağmen, çalıştayda üzerinde uzlaşılan bir konu, “uyum” sorumluluğunun sadece mültecilere yüklenmemesi gerektiği ve bir arada barış içinde yaşamın eşitlik temelinde ve tüm toplulukların ortak çabasıyla mümkün olacağıdır. Diğer bir ifadeyle, hiçbir grubun -sadece mülteciler değil, Türkiye’de eşitsizlikler ve dışlanmayla karşılaşan diğer grupların da- bir başkasından daha değerli görülmediği ve birbirine uymaya zorlanmadığı bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu çerçevede, mültecilere hakları olan hizmetlerin sunulmasına başka çabaların da eşlik etmesi önemlidir. Bu çabalar arasında, eğitim aracılığıyla atılabilecek adımlar olduğu gibi, başka birçok şey daha sayılabilir. Çalıştayda bu kapsamda atılması önerilen adımlar şöyledir:

- Medyanın Suriyelileri suçla ve olumsuzluklarla ilişkilendiren ve nefret söylemi içeren ya da mültecileri hak sahibi bireyler olarak değil aciz ve acımayla yaklaşılması gereken kişiler olarak gösteren haber yapma biçimlerini dönüştürecek adımlar atılması; bu kapsamda haberlerde “iyi örnekler” daha sık yer verilmesi¹³
- Toplumsal kabulü artırıcı kamu spotlarının kullanılması ve reklamlarda/dizilerde toplumdaki çeşitliliğin indirgemeci yaklaşımlardan kaçınarak temsil edilmesi
- Mahalle düzeyinde mültecileri ve diğer toplulukları bir araya getiren kültürel, sosyal, sanatsal etkinliklerin düzenlenmesi
- Mültecilerin belirli illere ve ilçelere yerleştirilmesiyle ilgili karar alma süreçlerinde mülteci sayısının yerel nüfusa oranının ve yerel toplumsal dinamiklerin daha dikkatli değerlendirilmesi ve olası gerilimleri ve çatışmaları önleyici çalışmalar yapılması
- Suriyelilere sunulan hizmetler ve yapılan yardımlara ilişkin, ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını besleyen dezenformasyonun önüne geçilmesi ve bu kapsamda hizmetlere ve yardımlara ilişkin şeffaflığın güçlendirilmesi; Suriyeliler ile birlikte toplumdaki diğer dışlanmış grupların da kapsanması ve fon sağlayıcıların bu konuda duyarlı ve esnek olması
 - PICTES kapsamında okulu bir bütün olarak destekleyen bileşenlere yer verilmesi (güvenlik ve temizlik personeli istihdamı, eğitim ekipmanları temini) bu yaklaşımın olumlu bir örneğidir ve benzer uygulamaların artırılması önemlidir.
- Eşitlikçi hizmet sunumu ve yardım dağıtımı için yerel dinamiklere hakim STÖ’lerin bilgisine başvurulması

13. Medyada mültecilerle ilgili haberlerin nasıl yer aldığına ilişkin incelemeler için bkz. http://ozgurlukarastirmalari.com/pdf/rapor/OAD_c2IGWsK.pdf, <https://m.bianet.org/bianet/toplum/173908-medya-multeci-haberlerini-nasil-veriyor>, <https://hrantdink.org/tr/asulis/faaliyetler/projeler/medyada-nefret-soylemi/934-medyada-suriyeli-multecilere-yonelik-nefret-soylemi-videosu-yayinlandi>

Bu çerçevede eğitim aracılığıyla ve okul çevresinde yapılabilecekler ilerleyen sayfalarda aktarılacaktır.

Eğitimle ilgili politika ve uygulama geliştirme süreçlerinde, genel olarak mültecilerin ve özel olarak mülteci çocukların özelliklerinin, koşullarının ve ihtiyaçlarının çeşitlilik gösterdiği göz önünde bulundurulmalıdır.

Öncelikle, sahip oldukları etnik kökenler, adadilleri ve dini inançlar bakımından Suriyeli mültecilerin heterojen bir topluluk olduğunu ve bu farklılıkların eğitim de dahil olmak üzere yaşamın çeşitli alanlarında farklı ayrımcılık deneyimlerine yol açabildiğini belirtmekte yarar var. Bu deneyimler, mültecilerin hem birbirleriyle hem de Türkiyelilerle ilişkilerinde ortaya çıkabiliyor. Ayrıca, mülteci çocuklara yönelik politikalar geliştirilirken, sahip oldukları farklı -ve çoğu zaman çoklu- dezavantajların da dikkate alınması gerekiyor. Örneğin, kız çocuklar, özel gereksinimi olan çocuklar, refakatsiz çocuklar, çalışan çocuklar gibi hak ihlallerine karşı daha savunmasız konumda olan çocuklar için özel önlemlere ihtiyaç var. Ek olarak, kamplarda ve kentlerde yaşayan mültecilerin ya da göçebelğe zorlanan ve en savunmasız gruplar arasında yer alan Domların koşullarının ve hizmetlere erişiminin önemli farklılıklar gösterdiğini de akılda tutmak önemli.¹⁴ Son olarak, halen kayıtsız ya da 99 ile başlayan yabancı kimlik numarası olmayan çocukların da olduğunu belirtmek gerekiyor.

“Çocukların yaşları ve örgün eğitimden uzakta kaldıkları süre ilerledikçe karşılaştıkları riskler artarken çocuk yaşta üzerlerine ailenin geçim ve bakım sorumlulukları da yükleniyor. Bu çerçevede, kız çocukları ve özellikle de ergenlik çağındaki kız çocukları, gerek ekonomik gerekse kültürel nedenlerden dolayı karşı karşıya oldukları çocuk yaşta evlilik, çocuk yaşta gebelik, çocuk yaşta annelik gibi riskler nedeniyle özel takip gerektiren bir grup olarak karşımıza çıkıyor. Kız çocuklarının bu risklerden korunması; sağlıklı gelişimleri; eğitimi, donanımlı, yetkin ve kendi hayatları konusunda söz sahibi bireyler olarak yetişmeleri konusunda örgün eğitimde kalma süreleri ve orta öğretime devam etmeleri çok ciddi önem taşıyor. Ancak, ailelerin içinde buldukları zorlayıcı maddi koşullardan ötürü, kız çocuklarının özellikle orta öğretime devam etme oranlarında ciddi bir düşüş görülüyor.”

Mavi Kalem, 2017, s. 3.

Mülteci çocukların eğitim hakkının tüm boyutlarıyla gerçekleşmesi için Türkiye eğitim sisteminin mevcut sınırlılıklarını bütüncül bir biçimde ele almak, geçmiş deneyimlerden öğrenmek ve tüm çocuklar bakımından kapsayıcılığı ilke edinmiş politikalar tasarlamak önemlidir.

14. Türkiye’ye sığınan Suriyeli Domlar ve ilgili diğer gruplara ilişkin güncel bir araştırma için bkz. https://issuu.com/kirkayakkultur/docs/domlar_suriyenin_o__teki_s_g____nm

Suriyeli çocukların Türkiye eğitim sistemine dahil olmaları, başta belirli illerdeki ve ilçelerdeki yüksek sınıf mevcutları olmak üzere bazı sorunların kısa vadede çözülmesini zorlaştıran bir etmendir. Bununla birlikte, altyapı, donanım ve erişimle ilgili sorunlar hem uluslararası düzeyde hem de ulusal düzeyde daha görünür ve kaynak yaratma potansiyeli daha güçlü konulardır. Bu duruma, Avrupa Birliği tarafından 100 okul yapımı için sağlanan 200 milyon avroluk destek örnek verilebilir. Ancak, eğitim sisteminin mevcut sorunları bununla sınırlı değildir.

Türkiye eğitim sisteminin etnik köken, dil ve inanç temelli ayrımcılıktan tamamen arındırılmamış ve özel önlem gerektiren tüm çocuklar bakımından kapsayıcı bir niteliğe kavuşturulamamış olması, mülteci çocukların eğitimini de etkileyen bir dezavantajdır.¹⁵ Örneğin, Türkçeden farklı anadillerine sahip olan ve akranlarıyla eşit koşullarda eğitim alamayan çocuklar ya da Suriyeli mültecilerin gelişinden önce de Türkiye’de bulunan mülteci çocuklar için kapsayıcı eğitim politikaları ve uygulamaları geliştirilmiş olsaydı, halihazırda karşılaşılan zorluklar kısmen de olsa hafifletilebilirdi. Daha somut örneklerle açıklamak gerekirse, Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi, çokdilli ve çokkültürlü sınıf uygulamaları vb. konularda yöntemler, materyaller ve öğretmen yeterlilikleri bakımından Suriyeli çocukların eğitimiyle ilgili daha hazırlıklı olunabilirdi. Eğitim Reformu Girişimi’nin (ERG) 2017 tarihli Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek adlı raporunda ortaya koyduğu yaklaşım bu bakımdan çok önemlidir: *“Barış içinde bir arada yaşamının desteklenmesinde kapsayıcı eğitim kritik önem taşır. Eğitim politikaları hem mülteci hem de Türkiyeli çocukların tamamının etnik ve sosyoekonomik farklılıklarını göz önüne alan kapsayıcı bir eğitim çerçevesine oturtulmalı. Bütün mülteci çocukların nitelikli eğitime erişiminin sağlanmasının önemi bizleri, Türkiye’deki eğitim sisteminin çok etnili ve çokdilli öğrenci kitlesi için nasıl daha kapsayıcı bir hale getirilebileceği konusunda düşünmeye teşvik ediyor.”*

Bu durum elbette geçmiş politikalarından ve uygulamalardan hiç yararlanılmadığı anlamına gelmiyor. Bu kapsamda olumlu örneklerden biri, PICTES kapsamında tasarlanan telafi eğitimleridir. Telafi eğitimleri tasarlanırken, 2008/09 eğitim-öğretim yılında beş yıllığına uygulamaya konan, ilköğretime hiç kaydolmamış veya özürsüz devamsızlık ile akademik başarısızlık nedeniyle akranlarından en az üç sınıf geride olan 10-14 yaşındaki çocuklar için hazırlanan Yetiştirici Sınıf Öğretim Programı’nın (YSÖP) dikkate alınmış olması, geçmiş deneyimlerden öğrenmenin olumlu bir örneğidir. Özetle, eğitime bütüncül bir bakışa geçmiş deneyimlerden öğrenme yaklaşımının da eşlik etmesi önemlidir.

Çokdilli ve kültürler arası diyalogu destekleyen, çocuk dostu eğitim uygulamaları hem çocukların bireysel gelişimine hem de bir arada barış içinde yaşamaya katkı sunacaktır.

15. Türkiye eğitim sisteminde ayrımcılık ve kapsayıcılık konularında, Nurcan Kaya tarafından 2015 yılında hazırlanan Türkiye Eğitim Sisteminde Renk, Etnik Köken, Dil, Din ve İnanç Temelli Ayrımcılık raporu (http://tarihvakfi.org.tr/media/documents/2_10_2015_13_52_08e54a.pdf) ve Eğitim Reformu Girişimi tarafından 2016 yılında hazırlanan raporlar (<http://www.egitimreformugirisimi.org/kapsayici-egitim-durumu-ve-oneriler/>) incelenebilir.

Önceki bölümde de kısmen ele alınan bu konuda çalıştayda altı çizilen ihtiyaçlar ve öneriler şunlardır:

- Kültürel miras, görsel sanatlar ve edebiyat temelli kültürlerarası takvimlerin öğrencilerle birlikte oluşturulması
- Sadece seçmeli derslerle sınırlı kalmayacak biçimde eğitimde farklı dillerin kullanımını için olanakların artırılması
- Hem resmi dilde hem de anadilde yetkinliği geliştirecek eğitim modellerinin benimsenmesi; bu çerçevede farklı çokdilli eğitim modellerinin de incelenmesi
- Eğitim içeriklerinden ayrımcı unsurların çıkarılması
- Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimden itibaren çokdillilik ve kültürlerarası pedagoji konusunda eğitim almaları
- Çocuklar için hazırlanmış çiftdilli çocuk kitaplarının ve oyunlarının yaygınlaştırılması¹⁶ ve artırılmasının teşvik edilmesi
- Anadilleri Türkçeden farklı çocuklar için hazırlık/geçiş sınıfları oluşturulması
- Dil eğitimi için STÖ'lere ve geliştirdikleri alternatif uygulamalara okullarda alan açılması
- Çocukların resmi dil ve anadili dışında yeni bir dili (İngilizce, Farsça, işaret dili vb.) farklı dillere sahip akranlarıyla birlikte öğrenme deneyimi yaşamaları için atölye çalışmaları düzenlenmesi
- Farklı konularda akranlar arası öğrenme sistemlerinin geliştirilmesi
- Farklı kesimlerden çocukların ve mülteci çocukların bir arada katılacağı kültürel, sanatsal ve sportif etkinlikler düzenlenmesi

Yuva Derneği'nin oluşturduğu çocuk dostu alanlar ve uyguladığı eğitim destek modelleri, raporun bu bölümünde önerilen yaklaşımların benimsendiği ve etkili bir biçimde uygulandığı örnekler arasındadır. Eğitim programlarının hedefleri arasında "çocukların ve gençlerin çokkültürlü bir dünyada yaşamaya hazırlanması", "okul içi ve gündelik yaşamda Türkiyeli ve Suriyeli çocuklar arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesi", "Suriyeli ve Türkiyeli çocuk ve gençler için çoğulcu ortamlar yaratılarak sosyal katılım ve uyumun desteklenmesi" gibi hedeflere de yer veren derneğin yürüttüğü eğitim çalışmalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için: <http://www.yuva.org.tr/egitim/>

16. Örnek çalışmalar için bkz. <http://www.anadolukultur.org/tr/calisma-alanlari/projeler/cift-dilli-cocuk-kitaplari/13>, <http://www.anadolukultur.org/tr/duyurular/%E2%80%9Chadia%E2%80%9Dya-baris-odulu/410>, <http://www.anadolukultur.org/tr/duyurular/suriye-kulturel-mirasi-turkiye-ve-suriyeden-cocuklarla-bulustu/401>, <http://www.yanyana.biz/yanyana-kutu-oyunumuz-cocuklara-sorduk/>

Temel bir hak olan katılım hakkının eğitim süreçlerinde ve mülteci çocuklar da dahil tüm çocukları kapsayacak biçimde yaşama geçmesi için hem politika hem uygulama düzeyinde ek çabaya gereksinim vardır.

“Devletin bu konuda taahhütleri ile çeşitli hedefleri ve girişimleri bulunmasına rağmen Türkiye’de okullarda çocuğun katılım hakkının yaşama geçmesine dönük, uygun mekanizmalar ve yeterli kaynaklarla desteklenmiş bütüncül bir politikanın varlığından bahsetmek mümkün değildir. Bu durum kendini, katılım alanlarının sınırlılığının yanı sıra, çocuk katılımıyla ilişkilendiren süreçlerin çocukların görüşlerinden, ilgilerinden ve gereksinimlerinden bağımsız biçimde tasarlanmış olmasıyla da gösterir. Çocukların görüşlerini ifade etmesine olanak tanındığında, bunun çoğu zaman yetişkinlerin kendileri için uygun gördükleri yöntemler ve ortamlar aracılığıyla yapıldığı söylenebilir. Çocukların okullarında kendilerini ilgilendiren kararları etkileme gücüne sahip olmamaları ve katılım sürecinde, yaşları ve özellikleri ne olursa olsun her öğrencinin yer alamaması da temel sorun alanları arasındadır.”¹⁷

İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) ve ERG’nin Demokratik Okullara Doğru: Öğrencileri ve Okulları Güçlendiren Katılım Uygulamaları başlıklı proje kapsamında yaptığı bu değerlendirme, tüm çocuklar için olduğu gibi mülteci çocukların hakları için de çok önemlidir.¹⁸ Çalıştayda, bu kapsamda dile getirilen öneriler arasında, çocukların eğitim-öğretim süreçlerinin planlanması ile sınıf ve okul ortamının düzenlenmesine katılımını sağlayacak mekanizmalar geliştirilmesi yer alıyor. Ayrıca, okul öğrenci meclislerinin daha işlevsel kılınması ve sınıf temsilciliklerinde, öğrenci meclislerinde, öğrenci kulüplerinde mülteci çocukların da yer almasının sağlanması öneriliyor. Katılımı belirli hakların gerçekleşmesi sonrasında yaşama geçebilecek, ikincil önemde bir konu olarak görmek yerine, tüm haklara eşlik etmesi gereken bir yaklaşım olarak görmek gerekiyor.

Ailelerin ve toplulukların eğitimle ilgili kararlara ve süreçlere anlamlı biçimlerde katılımlarını sağlayacak politikalara ve uygulamalara ihtiyaç vardır. Bu çerçevede, hem Türkçenin öğrenilmesi hem de özellikle bilgilendirme ve iletişimi güçlendirme ihtiyacı hissedilen alanlarda mültecilerin anadillerinin daha yaygın biçimde kullanılması, diğer alanlarda olduğu gibi eğitimde de merkezi bir konudur.

Ailelerin ve okulların çevresindeki toplulukların eğitime ilişkin daha çok bilgi ve söz sahibi olabilmesi, çocukları aynı okula devam eden farklı kesimlerden velilerin iletişimin artması ve okul ile aileler ve veliler arasında iletişim ve işbirliğinin geliştirilmesi çalıştayda altı çizilen ihtiyaçlardan bazılarıdır. Bu kapsamda, veliler için bilgilendirici daha çok içerik hazırlanması ve bunların çokdilli olması; veli toplantılarında çevirmen desteği alınması;

17. Tüzün ve Sarışık, 2015, s. 14.

18. Çocuklara ve eğitimcilere yönelik yayınları da bulunan proje kapsamında hazırlanan raporlar için bkz. http://www.cocukcalismalari.org/project/demokratik_okullara_dogrui/index.html ve <http://www.egitimreformugirisimi.org/demokratik-okullara-dogrui-projesi-yayinlari/>

okul-aile birliklerin daha işlevsel ve katılımcı kılınması ve mülteci velilerin bu yapılarda aktif rol almasının teşvik edilmesi; GEM’lerde de benzer yapılar kurulması; okulların çevrelerindeki toplulukları da dahil ederek kültürel ve sanatsal etkinlikler düzenlemesi; ayrımcılık ve nefret söylemiyle ilgili farkındalık etkinlikleri yapılması gibi öneriler dile getirildi. Bunlara ek olarak, velilerin diğer çocuklarla etkileşimini de sağlayacak gönüllülük vb. programların geliştirilebileceği ifade edildi.

“Henderson, Mapp, Johnson ve Dovies’in yazdığı Kermesin Ötesinde: Okul-Aile İşbirlikleri için Temel Rehber kitabı okul aile birliklerinin yaptığı kermes ve okullara finansal yardımının ötesinde, çok daha etkili ve katılımcı bir okul, aile ve mahalle işbirliği modelinin gerektiğine değiniyor. Bunun için ise eğitim ortamları ve okul ikliminin öğrenciler için olduğu kadar aileler için de pozitif, samimi ve destekleyici olması gerekiyor. Yazarlar etkili bir aile okul işbirliği için:

- Okulun aile ziyaretine açık olmasının, ailelerin okul müdürü ve öğretmenler tarafından okulda iyi karşılandıklarını hissetmelerinin,*
- Öğretmenlerin çocukların akademik, sosyal ve duygusal gelişimini evde nasıl destekleyeceklerini düzenli aralıklarla ailelerle değerlendirmesinin,*
- Ağırlıklı olarak farklı dil konuşulan mahallelerde ailelerin anadilini konuşan birinin okulda çevirmen olarak yer almasının ve mahallede yer alan farklı kültürlerin ders içeriğine yansıtılmasının,*
- Okullarda yaşanan ayrımcılık ve şiddet olaylarına karşı okulun aileleri bilgilendirmesinin ve önleyici çalışmaları ailelerle birlikte geliştirmesinin,*
- Ailelerin okulla ilgili ana kararları verme mekanizmasına dahil edilmesinin ve okul çalışanlarının mahalledeki yerel kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmasının gerekliliğini vurguluyor.”*

Eğitim Reformu Girişimi, 2017b, s. 108.

Okula kayıt oranlarındaki hızlı artışa rağmen, mülteci çocukların eğitim sistemine dahil olmalarının önündeki çeşitli güçlükler devam ediyor. Ayrıca, eğitime erişimi okullulaşma oranlarından daha geniş bir çerçevede değerlendirmek gerekiyor.

Okula erişim kapsamında, kayıtsız mülteci çocuklar ile 98 ile başlayan ön kayıt belgesine sahip olup henüz 99 ile başlayan geçici koruma kimliklerine sahip olmayan, bu nedenle çeşitli hizmetlerden yararlanamayan çocuklar için ek düzenlemelere ihtiyaç duyuluyor. MEB'in son dönemde başlattığı, çocukları gruplar haline Göç İdaresi'ne götürerek ailelerinden önce 99'lu kimliklerini almalarını sağlamaları gibi olumlu uygulamaların ilgili tüm illerde hızlı bir biçimde yaygınlaştırılması büyük önem taşıyor. Öte yandan, kaydı başka illerde olan çocuklar için kayıtlı ilgili kolaylık sağlanamaması halen başlıca sorunlar arasında. MEB ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü arasında ve bu kurumların merkez ve taşra teşkilatları ile okullar arasında koordinasyonun artırılması gerektiğine de dikkat çekiliyor.

Mülteci çocukların okullara kayıtlarının yapılması ve şartlı eğitim yardımları gibi olanaklardan yararlanmalarında STÖ'ler de aktif rol oynuyor. Örneğin, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği (SGDD-ASAM) Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezleri aracılığıyla okullulaşmayı teşvik edici bilgilendirme çalışmaları yürütüyor; okullara kayıt ve yardımlara başvuru süreçlerinde ailelere destek oluyor; eğitimden uzak kalmış çocukların yaygın eğitim olanaklarından yararlanmasını teşvik eden faaliyetler yürütüyor. SGDD-ASAM'ın çalışmalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. <http://sgdd.org.tr/projeler/>

Okula güvenli ve ücretsiz ulaşım imkanlarının artırılması, özellikle kız çocuklar açısından temel bir ihtiyaç olarak ifade ediliyor. Hem GEM'lerdeki hem diğer okullardaki öğrencilerin önemli bir bölümünün okula öğleden sonra gitmesinin ve okul çıkışında havanın kararmış olmasının güvensizlik hissinde önemli bir rolü olduğu da söylenebilir. Çalıştayda ayrıca, ailelere daha çok sosyoekonomik destek sunulması; bu raporun konusu bağlamında en etkili müdahale araçlarından biri olarak görülen nitelikli okulöncesi eğitime erişimin sağlanması; PICTES kapsamında geliştirilen telafi eğitimlerinin yaygınlaştırılması; mülteci öğrencilerin hangi sınıf seviyesinde eğitim alacağına karar verilirken sadece Türkçe seviyesine göre yerleştirme yapılmaması gibi ihtiyaçlara da dikkat çekildi.

Okula kayıtlı olmanın, yani okullulaşmanın, devam anlamına gelmediği, devamsızlığın mülteci çocuklar açısından önemli bir sorun olduğu biliniyor. Farklı uzmanların ve kuruluşların gözlemleri ve araştırmalarıyla görünür kılınan bu sorunun boyutunu ortaya koyacak verilerin paylaşılması ve devamsızlık nedenlerini giderecek ek önlemlerin alınması gerekiyor.

Son olarak, Suriyeli çocukların imam hatip okullarına ya da mesleki ve teknik eğitime yönlendirilmesine ilişkin girişimler Türkiye'de halihazırda tartışmalı olan konulara yeni bir katman ekliyor.¹⁹ Cinsiyete göre ayrıştırılmış eğitim ortamları ve toplumsal cinsiyet

19. İmam hatip okullarına ve/veya mesleki ve teknik eğitime yönlendirmeye ilgili bazı haberler ve belgeler için bkz.

eşitliği arasındaki ilişki, mesleki eğitimin niteliği ve çocuk işçiliğiyle ilişkisi, okul türünün sosyoekonomik eşitsizlikler ile ilişkisi ve örgün eğitimde dini eğitimin yerini içeren bu konularda kestirme çözümler olası görünmüyor. Dolayısıyla, hem bu yönlendirme kararlarının altında yatan varsayımların geçerliliğinin tartışılacağı hem de farklı görüşlerin ifade edilebileceği platformlara ihtiyaç duyuluyor.

Mevcut programın etkisi değerlendirilerek, şartlı eğitim yardımlarının çeşitlendirilerek sürdürülmesi ve yaygınlaştırılması eğitime erişimin ve devamın desteklenmesi için önemlidir.

ASBP, UNICEF, Kızılay ve ECHO işbirliğiyle kurulan Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY) sistemi kapsamında, ilk ödeme döneminde (Mayıs 2017) 56 bin öğrencinin ailesi yardım almış; 2017 yılı için hedeflenen öğrenci sayısı 230 bin olarak ifade edilmiştir.²⁰ 13 Kasım 2017 itibarıyla, programın ulaştığı öğrenci sayısı 137 bindir.²¹ Bir öğrencinin ailesinin iki ayda bir, eğitim kademesine ve cinsiyete göre 35-60 TL arasında değişen aylık tutarlarda ŞEY ödemesi alabilmesinin temel koşulu öğrencinin bir ay boyunca okula dört günden fazla devamsızlık yapmamasıdır. Ailenin tüm üyelerinin 99'lu yabancı kimlik numaralarının olması, ailenin düzenli gelirden ve sosyal güvenceden yoksun olması ise programa başvuru için aranan önkoşullardır.

Türkiye'de 2003 yılından beri uygulanan ve yakın zamanda okulöncesi eğitimi de kapsamaya başlayan ŞEY programı, yoksulluk nedeniyle sistem dışında kalan çocukların okula kayıt ve devam oranlarını artırmak için önemli bir potansiyele sahiptir. ŞEY'in sadece Suriyeli mültecilere değil, farklı uyruklara sahip ailelerin başvurusuna da açık olması ve okulöncesi eğitime devam eden öğrencileri de hedeflemesi uygulamanın potansiyelini daha güçlendiriyor. Bu potansiyelin tam olarak değerlendirilebilmesi, ilk uygulama dönemindeki etkisinin değerlendirilmesini ve programın değerlendirme sonuçları ışığında geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını gerektiriyor. Öncelikle, yıl sonunda ulaşılan öğrenci sayısının ve profilinin kamuoyuyla paylaşılması ve eğer hedeflenen sayıya erişilemediyse bunun nedenlerinin değerlendirilmesi gerekiyor. Ek olarak, hem bu programın yararlanıcıları hem de genel olarak mülteci çocuklarla ilgili devam verilerinin sağlıklı bir biçimde toplanmasına ve kamuoyuyla paylaşılmasına ihtiyaç vardır.

Programa ilişkin değerlendirilmesi gereken bir diğer unsur, yardım tutarlarıdır. Yetişkinlerin nitelikli istihdama erişememesi ve yoksulluk ile yakından ilişkili olan yaygın çocuk işçiliği sorunu, mülteci çocukların eğitim haklarının önündeki temel engellerden biridir. Dolayısıyla, diğer sosyal politika uygulamalarıyla birlikte ŞEY aracılığıyla sağlanan desteğin

<https://dogm.meb.gov.tr/www/suriyeli-ogrencilere-yonelik-din-ogretimi-calistayi-mustesar-yardimcisi-ercan-demircinin-baskanliginda-istanbulda-gerceklestirildi/icerik/544>, <http://t24.com.tr/haber/mebden-suriyeli-ogrenciler-imam-hatiplere-yonlendirilsin-genelgesi,444937>, <http://istanbul.meb.gov.tr/www/suriyeli-cocuklarin-egitim-ogretimi-konulu-koordinasyon-toplantisi/icerik/1459>, <https://www.iesob.org.tr/uploads/dosyalar/genelgeler/21.pdf>

20. <http://www.aile.gov.tr/haberler/sartli-egitim-yardimi-programi-kapsaminda-31-mayis-itibariyle-56-bin-332-multeci-cocuga-33-bin-kart-uzerinden-3-milyon-800-bin-lira-nakdi-yardim-ulastirdik>

21. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=2000

çocuk işçiliğinin önlenmesinde ne ölçüde etkili olduğu değerlendirilerek tutarların gözden geçirilmesi düşünülebilir.

Anadili Türkçe olmayan ve birçoğu travma deneyimlerine sahip olan mülteci çocuklarla çalışma konusunda resmi okullardaki öğretmenlerin donanımlı olmaması ve yeterince desteklenmemesi, nitelikli ve kapsayıcı eğitimin önündeki başlıca engeller arasındadır. Ek olarak, Suriyeli eğitimcilerin mesleki gelişim ve istihdam olanaklarının artırılmasına, GEM'lerin kapatılması planıyla birlikte karşılaştıkları belirsizliğin giderilmesine, kısa ve uzun vadede eğitim sistemine katkı sunabilecekleri ortamın yaratılmasına ihtiyaç vardır.

Öğretmenlerin desteklenmesi ilgili tüm aktörlerin üzerinde uzlaştığı konular arasında ilk sıralarda yer alıyor. PICTES kapsamında yapılan öğretmen eğitimlerine ve MEB'in UNICEF işbirliğiyle Suriyeli öğretmenler için düzenlediği eğitimlere, bu alanda daha uzun soluklu, çeşitli ve yenilikçi çabaların eşlik etmesi gerektiği düşünülüyor. Çalıştayda bu kapsamda dile getirilen öneriler arasında öne çıkanlar şöyledir:

- Öğretmenlere yönelik eğitimler planlanırken hizmetiçi eğitimlere ilişkin gözlemlenen direncin ve motivasyon eksikliğinin dikkate alınması
- MEB'in ve STÖ'lerin öğretmenlerle yürüttükleri eğitim çalışmalarının seminerlerle sınırlı kalmaması ve uygulamalı, atölye türü çalışmalarla tamamlanması
- Üniversitelerle işbirlikleri geliştirilerek öğretmenler için online eğitim olanaklarının artırılması
- Suriyeli ve Türkiyeli öğretmenleri bir araya getiren iletişim ve karşılıklı öğrenme etkinliklerinin düzenlenmesi
- Suriyeli ve Türkiyeli öğretmenlerin katkılarıyla, tüm öğrenci grupları için kullanılabilecek bir sosyal etkinlikler kitabı hazırlanması
- Suriyeli öğretmenlerin karşılaştıkları travmaları da dikkate alarak öğretmenlere psikolojik destek sunulması
- Suriyeli öğretmenlerin deneyimlerinin ve eğitime yapabilecekleri katkıların göz ardı edilmemesi ve GEM'lerin kapatılmasını takiben eğitim sisteminde üstlenebilecekleri rollerin netleştirilmesi; bunu takiben resmi okullardaki sistemi daha iyi tanımalarına olanak sağlayacak gözlem vb. yöntemlerin geliştirilmesi
- Bazı GEM'lerde Türkiyeli koordinatörler ile Suriyeli öğretmenler arasında yaşanan gerilimin giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması

Hem eğitim başlıkları hem de kullanılan yöntemler açısından çalıştayda örnek olarak gösterilen iki çalışmaya ilişkin özet bilgiler aşağıda sunuluyor.

Suriyeli Mülteci Çocukların Eğitim Yoluyla Toplumsal Entegrasyonu için Öğretmen Destek Programı
Seminer ve Atölye Başlıkları

Öğretmenler için İletişim Teknikleri ve Çatışma Çözümü	Zor Koşullarda Öğretmenlik	Farklılaştırılmış Öğretim Mümkün mü?
Öğretmeni-Öğretmenliği Yeniden Düşünmek	Sınıfta-Okulda Ayrımcılık	Ölçme ve Değerlendirmeyi Yeniden Düşünmek, Alternatif Yaklaşımlar
Göç, Mültecilik ve Suriyeli Çocukların Eğitim Hakkına Erişimi	Demokratik-Katılımcı Okul ve Sınıf Yönetimi Uygulamaları	Dijital Çağda Öğretmenlik
Dillere Yakınlaşmak, Anadili Türkçe Olmayan Öğrenciler için Öğrenme	Mültecilerin Sosyal Entegrasyonu alanında çalışan STÖ'ler ile buluşma & Suriye Eğitim Sistemi Üzerine bilgilendirme	Eğitim Modülü Geliştirme Atölyesi

Yurttaşlık Derneği'nin İngiltere Büyükelçiliği, Açık Toplum Vakfı ve Friedrich Naumann Vakfı'nın desteğiyle Temmuz 2016-Haziran 2017 arasında İstanbul'da düzenlediği seminerlere ve atölye çalışmalarına farklı kademelerde, okul türlerinde ve branşlarda görev yapan 23 öğretmen katıldı.²²

HayatSür Derneği'nin Kasım 2016-Mayıs 2017 döneminde Açık Toplum Vakfı'nın desteğiyle İstanbul ve Hatay'da gerçekleştirdiği Suriyeli Öğretmenler Dil ve Mesleki Gelişim Projesi'nde 49 öğretmen Türkçe dil eğitimi kurslarına ve mesleki gelişim kurslarına katıldı.²³ Mesleki gelişim kursları, Öğretmenlik Mesleğine Giriş ve Öğretmenlik Uygulaması, Öğrenen Lider Öğretmen Semineri, Travma ve Baş Etme Yöntemleri başlıklarında kurgulandı. Altı aylık proje sonunda, 32 öğretmenin ileri seviyede, 17 öğretmeninse orta seviyede Türkçe dil becerisi kazandığı, katılımcıların mesleki açıdan güçlendiği saptanmıştır.

Son olarak, okullarda mülteci çocukların ya da diğer risk altındaki grupların ihtiyaçlarına yönelik yapılacak çalışmaların sadece öğretmenler tarafından yürütülmesi mümkün değildir. Ayrıca, okullarda psikolojik danışma ve rehberlik faaliyetlerinin hem kapsamı hem de bunlara ayrılan zaman ve kaynak mevcut durumda da yetersizdir. Önleyici çalışmalar ve psikososyal destek başta olmak üzere sürekliliği olması gereken çalışmaların etkili ve kalıcı bir biçimde yapılandırılması ve tüm çocukları kapsayabilmesi için okul bünyesinde psikologların ve sosyal hizmet uzmanlarının görev alabileceği farklı modellerin değerlendirilmesi önemlidir. Örneğin, hem mülteci çocukların hem de diğer tüm çocukların psikososyal ihtiyaçlarının karşılanmasına ve çocukların çevreleriyle birlikte desteklenmesine katkı sunabilecek bir model okul sosyal hizmetidir.

22. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.hyd.org.tr/tr/haberler/234-suriyeli-multeci-cocuklarin-egitim-yoluyla-toplumsal-entegrasyonu-icin-ogretmen-destek-programi-tamamlandi>

23. Ek bilgi için bkz. <https://aciktoplumvakfi.org.tr/projeler/suriyeli-ogretmenler/> ve <https://aciktoplumvakfi.org.tr/projeler/suriyeli-ogretmenlerin-gelecek-kaygisi/>

Kaynakça

- Açık Toplum Vakfı. (2016). *Kayıp Neslin Eşiğinde*. Ekim 11, 2017 tarihinde <https://aciktoplumvakfi.org.tr/Dosyalar/Yayinlar/Kay%C4%B1p%20Neslin%20E%C5%9Fi%C4%9Finde.pdf> adresinden alındı
- Eğitim Reformu Girişimi. (2017a). *Birlikte Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek*. Kasım 20, 2017 tarihinde <https://indd.adobe.com/view/6066c857-843a-4d49-b7e9-77f635a950cf> adresinden alındı
- Eğitim Reformu Girişimi. (2017b). *Eğitim İzleme Raporu 2016-17*. Aralık 4, 2017 tarihinde http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/EIR2016-17_12.10.17.web-1.pdf adresinden alındı
- İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. (2017). *Göç İstatistikleri: Geçici Koruma*. Kasım 20, 2017 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden alındı
- Macreath, H., & Sağnıç, Ş. (2017). *Türkiye’de Sivil Toplum ve Suriyeli Mülteciler*. Yurtaşlık Derneği. Kasım 20, 2017 tarihinde <http://www.hyd.org.tr/tr/yayinlar/216-turkiye-de-sivil-toplum-ve-suriyeli-multeciler> adresinden alındı
- Mavi Kalem. (2017). *Yerelden Genele Suriyeli Kız Çocuklarının Okullulaşmasını Desteklemek Toplantı Raporu*. Aralık 4, 2017 tarihinde <http://www.mavikalem.org/wp-content/uploads/2017/10/Yerelden-Genele-Suriyeli-K%C4%B1z-%C3%87ocuklar%C4%B1n%C4%B1n-Okulla%C5%9Fmas%C4%B1-Raporu.pdf> adresinden alındı
- Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı. (2017). *Geçici Koruma Kapsamındaki Öğrencilerin Eğitim Hizmetleri*. Kasım 20, 2017 tarihinde https://hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/13151544_13-11-2017_YNTERNET_BYLTENY.pdf adresinden alındı
- Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi İzleme ve Denetleme Birimi. (2017). *Eğitim Sunuları*. Kasım 20, 2017 tarihinde Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi: https://pictes.meb.gov.tr/izleme/Content/Dosyalar/02171217_ArastYrma_ve_raporlar.pdf adresinden alındı
- Taştan, C., & Çelik, Z. (2017). *Türkiye’de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler ve Öneriler*. Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi. Kasım 25, 2017 tarihinde http://www.ebs.org.tr/ebs_files/files/Suriye_Rapor_TUKCE.pdf adresinden alındı
- Tüzün, I., & Sarışık, Y. (2015). *Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımı: Durum Analizi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi ve Eğitim Reformu Girişimi. Aralık 4, 2017 tarihinde <http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/T%C3%BCrkiyede-Okullarda-%C3%87ocuk-Kat%C4%B1l%C4%B1m%C4%B1.pdf> adresinden alındı.

EK: Mülteci Çocukların Eğitim Hakkını ve Karşılıklı Uyumunu Destekleyen Eğitim Politikaları ve Uygulamaları Çalıştayı Katılımcı Listesi

Kolaylaştırıcı: Işık Tüzün

Friedrich Naumann Vakfı: Gülçin Sinav, Elif Güney

Yazman: Görkem Gölbaşı

- Asiye Şahin, MEB Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi İstanbul Koordinasyonu
- Aydın Baran Gürpınar, SGDD-ASAM İstanbul Al Farah Çocuk ve Aile Destek Merkezi
- Yrd. Doç. Dr. Ayselin Yıldız, Yaşar Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü ve UNESCO Uluslararası Göç Kürsüsü
- Ayşe Gökçek, SGDD-ASAM İstanbul Çok Yönlü Destek Merkezi
- Ayşegül Küçükneane, SGDD-ASAM İstanbul Yaşam Becerilerini Geliştirme Merkezi
- Yrd. Doç. Dr. Başak Yavcan, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi Siyaset Bölümü ve TOBB ETÜ Sosyal Politikalar Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Yrd. Doç. Dr. Çetin Çelik, Koç Üniversitesi Sosyoloji Bölümü ve Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Dilan Tari, Rehber Öğretmen
- Dr. Doğu Şimşek, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
- Ebru Güler, YUVA Derneği
- Emine Doğan, Kırkayak Kültür Sanat ve Doğa Derneği
- Esra Yavuz, MEB Suriyeli Çocukların Türk Eğitim Sistemine Entegrasyonunun Desteklenmesi Projesi'nde görevli Arapça Öğretici
- Gülistan Koç, YUVA Derneği
- Gülşah Sarı Nehir, Sınıf Öğretmeni
- Hakan Ataman, Yurttaşlık Derneği
- Halil İbrahim Akıncı, Sultanbeyli Belediyesi Strateji Geliştirme Müdürlüğü ve Mülteciler ve Sığınmacılar Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- Jacob Ceki Hazan, Open Learning Exchange
- Meltem Arioğlu, Mavi Kalem Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği
- Murat Kaya, Kırkayak Kültür Sanat ve Doğa Derneği
- Önder Yalçın, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü
- Yasser Dallal, HayatSür Derneği
- Zehra Taşkiran, Sınıf Öğretmeni
- Uluslararası Göç Örgütü (IOM) temsilcisi

Avrupa Liberal ve Demokratlar ittifakı partisi (ALDE) bünyesinde bir kuruluştur. Liberalizm ve Avrupa kamu politikası konularındaki yayınlar çalışmaların merkezini oluşturur. Ayrıca, Avrupa siyaseti konusunda tartışmalara alan sağlamak ve liberal eğilimli vatandaşlar için eğitimler vermek kurumun öncelikleri arasındadır ve bir bütün olarak kurumun hedefi aktif vatandaşlığı teşvik etmektir. Avrupa Liberal Forumu, Avrupa ve komşu ülkelerden, düşünce kuruluşları, siyasi vakıflar ve enstitülerden oluşur. Üye kuruluşların çeşitliliği, zengin bir bilgi birikimi sağlar ve sürekli bir yenilik kaynağıdır. Buna karşılık, üyelerine ELF şemsiyesi altında Avrupa projelerinde işbirliği fırsatı sunar. Avrupa Liberal Forumunun genç ve dinamik doğası, aktif vatandaşlığın geliştirilmesi, vatandaşları Avrupa meselelerine dahil etme ve açık, liberal bir Avrupa inşa etme yolunda öncü bir kuruluş olmasına imkan verir.

Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**

Friedrich Naumann Vakfı, uluslararası düzeyde sivil eğitim için çalışan, Almanya merkezli bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur. Bireysel özgürlükler, demokrasi, hukukun üstünlüğü ve piyasa ekonomisinin temelini oluşturduğu liberal değerleri tanıtmak için çalışır. Aynı zamanda, bu liberalizm anlayışı, hoşgörü, insan haklarına saygı, her vatandaşın dini inançlarına saygı duyan seküler devlet kavramlarını da kapsar. 1991 yılında Ankara'da faaliyete geçen FNF, 2002 yılından beri İstanbul'da sivil toplum, akademi, ekonomi ve politika çevrelerindeki partnerleriyle ile çalışmalarını yürütmektedir.

Friedrich Naumann
STIFTUNG **FÜR DIE FREIHEIT**